

**SHAXSLARDA PSIXIKA SHAKLLANISHI HAMDA
PSIXIKA SHIKASTLANISHIGA SABAB BO'LVCHI OMILLAR**

Abdulloyeva Dilnoza Sharifovna

Buxoro viloyati Vobkent tumani 35-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

ANNOTASIYA: *Psixikani shikastlanishdan himoya qiladigan ko'plab mexanizmlar tug'ilishda tashqi stimullarning ta'siriga tayyorlanadi. Biroq, shaxsiyatni shakllantirish jarayonining buzilishi va oilada hukm surayotgan salbiy mikroiklim turli xil patologiyalarning manbai bo'lishi mumkin. Bunday holda, ob'ektiv haqiqatning ta'siri himoya mexanizmlarining zaiflashishiga olib keladi va buzilishlarni keltirib chiqaradi. Bu ruhiy kasalliklarning paydo bo'lishiga olib keladigan moslashuvchan himoya mexanizmlarining egrilik kuchi.*

Kalit so'zlar: *mikroiklim, erkin assotsiatsiya, pozitsiya, tendentsiya, ego psixologiya, kontseptsiya, ong osti.*

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda mustaqil huquqiy demokratik davlat va erkin fuqarolik jamiyati barpo etish borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ishlar o'z-o'zini anglash va ma'naviy-intellektual, aqliy-amaliy rivojlanish imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun yangi shart-sharoit yaratmoqda mavjud. Bu esa, o'z navbatida, insoniyat yaratgan ma'naviy boylikka, insonning o'ziga yangicha munosabat va yondashuvni yuzaga keltirdi. Bunday yangi yondashuvlar pedagogika va psixologiyani ob'ekti va predmeti doirasini kengaytirdi. Inson biosotsial mavjudotdir. Uning birligi, bir tomondan, insonning psixologik, tug'ma shakllangan xususiyatlari (masalan, ko'rish yoki eshitish organlarining o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, yuqori nerv tuzilishi), ikkinchidan, uning xatti-harakati, faoliyatining ongli sub'ekti va ijtimoiy taraqqiyotning faol ishtirokchisi (masalan, axloqiy odatlar) sifatida ularning xususiyatlarida namoyon bo'ladi. Ushbu ta'limotning asosi xulq-atvor modeli o'z tabiatida shaxsning chuqurligida yashiringan ongsiz motivlarga ega degan taxminga asoslanadi.

O'tgan asrning o'rtalarini psixologiya fanidagi inqilob sifatida tavsiflash mumkin, chunki dunyo ichki psixologik taranglikni ko'rib chiqishga imkon beradigan usullar bilan taqdim etilgan. yangi nuqta ko'rish.

Freydning fikricha, inson shaxsiyati uchta tarkibiy qismdan iborat. Ular "Super-I", "Men" va "Bu" nomlarini oldilar. "Bu" - turli xil tortishish ob'ektlari yashiringan shaxsning ongsiz qismi. "Men" "U"ning davomi bo'lib, tashqi kuchlar ta'sirida vujudga keladi. "Men" eng murakkab mexanizmlardan biri bo'lib, uning funkcionalligi ham ongli, ham ongsiz darajalarni qamrab oladi. Bundan kelib chiqib, "men" psixikani tashqi ta'sirlardan himoya qiluvchi vositalardan biri ekanligi kelib chiqadi.

Psixikani shikastlanishdan himoya qiladigan ko'plab mexanizmlar tug'ilishda tashqi stimullarning ta'siriga tayyorlanadi. Biroq, shaxsiyatni shakllantirish jarayonining buzilishi va oilada hukm surayotgan salbiy mikroiklim turli xil patologiyalarning manbai bo'lishi mumkin. Bunday holda, ob'ektiv haqiqatning ta'siri himoya mexanizmlarining zaiflashishiga olib keladi va buzilishlarni keltirib chiqaradi. Bu ruhiy kasalliklarning paydo bo'lishiga olib keladigan moslashuvchan himoya mexanizmlarining egrilik kuchi.

Birinchidan, psixoanaliz davolash usuli bo'lib, hozirgi kunda deyarli barcha psixoanalitiklar shifokorlardir. Psixoanalist bemorni keraksiz shubhalardan, asossiz aybdorlik tuyg'ularidan, og'riqli o'zini ayblashdan, yolg'on hukmlardan va asossiz impulslardan xalos qilish orqali uning alomatlarini olib tashlashga harakat qiladi.

Bundan tashqari, u nafaqat bemorni tinchlantirishni, balki uning shaxsiyatini ochishni ham maqsad qiladi. Ammo tahlilchi faqat rahbar va kuzatuvchidir va bemor oxiroqibat butun jarayonning natijasi uchun javobgardir.

Ikkinchidan, bu shaxsni, ayniqsa, istaklar, impulslar, motivlar, orzular, fantaziyalar, erta rivojlanish va hissiy buzilishlarni ilmiy kuzatish va o'rganish usuli.

Uchinchidan, bu tizim ilmiy psixologiya, ya'ni psixoanalizning kuzatishlari va g'oyalari insonning xatti-harakati va insoniy munosabatlarning natijalarini, masalan, nikoh va ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni bashorat qilishga

harakat qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Psixanaliz jarayoni shaxsni o'rganish va qayta tashkil etishdan iborat; Bu shaxs o'z tarangligini kamroq qiyinchilik bilan saqlashi uchun amalga oshiriladi vaqt keladi ularni olib tashlang. Vijdon ostini ongli holatga keltirish va qoniqarsiz taranglikni kuzatish kerak. Ushbu jarayonni to'liq amalga oshirish uchun u kamida bir yil davom etishi va haftada uchdan oltitagacha sessiyalar bo'lishi kerak, ularning har biri taxminan bir soat davom etadi. Agar tadqiqot bir yildan kam davom etsa yoki mashg'ulotlar soni haftada uchdan kam bo'lsa, jarayonni samarali amalga oshirish deyarli mumkin emas.

Psixanalitik seansni o'tkazish uchun bemor divanda yotadi va tahlilchi ko'zdan uzoqda bo'lishi uchun boshiga o'tiradi. Buning yordamida bemorning ruhiyati chalg'imasdan ishlashi mumkin. O'z navbatida, bu usul shifokorni keraksiz taranglikdan xalos qiladi: doimiy nazorat ostida bo'lmasdan, u bemorning gaplariga yaxshiroq e'tibor qaratishi mumkin.

Erkin assotsiatsiya deb ataladigan usul qo'llaniladi. Demak, g'oyalarning erkin oqimining erkin ifodasi ongning odatiy tsenzurasi (odob, uyat, o'z-o'zini hurmat qilish g'oyalari) bilan cheklanmaydi va o'zgartirilmaydi. Erkin assotsiatsiya holatida bemor psixikasi ko'pincha istaklar, his-tuyg'ular, ta'nalar, xotiralar, xayollar, hukmlar va yangi qarashlar bilan to'lib-toshgan bo'lib, bularning barchasi bir qarashda butunlay tartibsizlikda namoyon bo'ladi. Biroq, ko'rinib turgan chalkashlik va nomuvofiqlikka qaramay, har bir bayonot va har bir imo-ishora u yoki bu qoniqtirilmagan keskinlik bilan bog'liq holda o'z ma'nosiga ega. Soatdan soatga, kundan-kunga ma'nolar, bog'lanishlar xaotik fikrlar to'ridan chiqib boshlaydi. Uzoq vaqt davomida ba'zi bir markaziy mavzular asta-sekin rivojlanishi mumkin, bu esa bir qator qoniqtirilmagan mavzular bilan bog'liq.

Erta bolalik, uzoq vaqt davomida ong ostiga ko'milgan va bemorning shaxsiyat tuzilishining asosini, uning barcha alomatlari va birlashmalarining manbai bo'lgan stresslarni ongli ravishda tanib bo'lmaydi. Tahlilchining bemorga nisbatan pozitsiyasi qat'iy neytral bo'lishi kerak. Tahlilchining asosiy ishi, ma'lum ma'noda, bemorni har safar o'zini aldaganida ko'rsatadi; shuning uchun shifokor har doim

o'zini tanqidiy pozitsiyasini saqlab turishi kerak, bemorga hamdardlik va g'azablanishning har qanday ko'rinishini istisno qiladigan, bu unga shifokorni va o'zini aldash imkoniyatini beradi. Tahlilchining bemorga nisbatan istalmagan emotsional munosabati kontrtransfersiya deb ataladi. Ko'pincha savol tug'iladi, psixoanaliz hech kimga zarar etkazishi mumkinmi? Eng katta xavf - bu psixoz yoqasida bo'lgan bemorni davolash, agar tahlilchi uning haqiqiy holatini bilmasa tahlilchi nevrozlarni miyaning ayrim kasalliklari va gormonal kasalliklardan ajratishda ham ehtiyot bo'lishi kerak.

Psixoanaliz inson psixikasi nazariyasi va terapevtik amaliyotning bir turi sifatida Zigmund Freyd tomonidan asos solingan. kech XIX asr va hozirgi vaqtda psixologlar tomonidan faol ishlab chiqilmoqda. Psixoanalizning to'rtta asosiy qo'llanilishi mavjud:

1. ong qanday ishlashi haqidagi nazariya sifatida;
2. ruhiy muammolarni davolash sifatida;
3. tadqiqot usuli sifatida;
4. madaniy va ijtimoiy hodisalarni ko'rib chiqish usuli sifatida: adabiyot, san'at, kino, teatr, siyosat.

Zigmund Freyd (1856-1939) bir nechta asosiy nazariy farazlarga ega psixika modelini yaratdi: aqliy hayot ikkita asosiy drayvlar energiyasi bilan quvvatlanadi (ilk nazariyalarda bular jinsiy ehtiros va o'z-o'zini yoki o'zini o'zi boshqarish harakatidir. saqlab qolish; keyingi qayta ko'rib chiqishda bu hayotga va o'limga intilish yoki libido va tajovuz). Bu tendentsiyalar aks etadi muayyan talablar qoniqish keltirishi mumkin bo'lgan muayyan ob'ektlarga intilish, istak va ehtiyojlarda ifodalangan psixikaga jismlar. Ushbu o'zaro ta'sirlarning natijalari (jumladan, muhim ob'ektlar va munosabatlar haqidagi g'oyalar) butun psixikani tuzatib, tobora murakkab komplekslar va shakllanishlarni yaratadi, ular oxir-oqibat uchta asosiy qismga bo'linadi[7]. Freyd o'zining birinchi topografik modelida ongsiz, ongdan oldingi va ongli tizimlar haqida gapirdi; ikkinchi tizimli modelda u allaqachon Ego, Id va SuperEgo haqida gapirgan. Psixikaning tuzilmalari drayvlar energiyasini zavqlanish (gomeostaz) tamoyiliga muvofiq tartibga soladi.

Psixozanalizning metapsixologiyasi ifodalanadi aqliy funktsiyalar ularning dinamik (disklari), iqtisodiy (energetika), dolzarb (tuzilmalari) jihatlari bilan bog'liq. (1873-1933) va Vengriya psixozanaliz maktabi haqiqiy bolalik travmatizmini, o'ziga xos erta ona-bola munosabatlarini, shu jumladan "tillarning chalkashligi" (bolaning mehr-muhabbatga bo'lgan ehtiyoji va kattalarning jinsiy aloqasi o'rtasidagi chalkashlik) ni hisobga olish va tan olish muhimligini ta'kidladi. ehtiyojlar), bu aqliy rivojlanishga jiddiy ta'sir qiladi va keyinchalik psixopatologiyaga ta'sir qiladi.

Ferenczi bemor va tahlilchi o'rtasidagi o'zaro, sub'ektiv jarayonlarga, halollik va halollikning muhim roliga e'tibor qaratdi. Anna Freyd (1895-1982), Xaynts Xartman (1884-1970) va boshqa ba'zi tahlilchilar e'tiborni ongli va ongsiz Ego faoliyatiga, Egoning ongsiz himoyalashdagi alohida roliga va himoyaning aqliy faoliyatiga ta'siriga qaratdilar. jarayonlar. Xartman ong, vosita funktsiyasi kabi muhim vazifalarni bajaradigan egoning ziddiyatsiz zonalarini tasvirlab berdi. mantiqiy fikrlash, nutq, hissiy idrok va haqiqatni tekshirish - bularning barchasi nevrotik to'qnashuvlarda qayta ishtirok etishi mumkin bo'lgan hayotiy funktsiyalardir. Himoyalarni tizimli tahlil qilish orqali psixozanaliz impulsni nazorat qilishni kuchaytirish, nizolarni hal qilish qobiliyatini, umidsizlik va og'riqli ta'sirlarga dosh berish qobiliyatini kuchaytirish uchun bemorning egoini kuchaytirishga qaratilgan. Hartmann to'rtta Freydning metapsixologik modellariga genetik va adaptiv modellarni qo'shdi.

Melanie Klein (1882-1960) ibtidoiy impuls paydo bo'la boshlagan erta go'daklik davrini ob'ekt munosabatlarining dastlabki tajribasi sifatida ko'rsatdi. Ushbu birinchi bosqich paranoid-shizoid pozitsiyasi deb ataladi, bu bo'linish, inkor etish, hamma narsaga qodirlik, idealizatsiya va proyeksiya va introyeksiya bilan tavsiflanadi. Egoning integratsiyalashuv qobiliyatining ortib borishi yaxshi ob'ektga (ko'krak) zarar etkazadigan halokatli impuls reparaatsiya (ta'mirlash) istagini keltirib chiqarganda, depressiv tashvishlarga olib keladi. Ushbu ikkinchi bosqich depressiv holat deb ataladi. Zamonaviy Kleinchilar bu fazalar faqat go'daklik bilan chegaralanib qolmasdan, paranoid-shizoid va depressiv pozitsiyalar o'rtasidagi psixikada uzluksiz dinamikani tashkil qilishini tan oldilar.

Wilfred Bion (1897-1979), davomli tadqiqotlar va Freyd va Klein tomonidan ishlab chiqilgan yangi til o'zining fikrlash nazariyasi uchun. U chaqaloq psixikasi birinchi navbatda xom hissiy taassurotlar va his-tuyg'ularga duch keladi, degan g'oyani ilgari surdi va ularni beta elementlar deb ataydi. Bu elementlar mantiqiy emas va ularni qayta ishlash kerak. Muhimi, beta-elementlarni qabul qiluvchi (kontent - qabul qilish), ularni qayta ishlovchi va alfa elementlariga aylantiruvchi va ularni bolaga qaytaradigan g'amxo'rlik qiluvchi ob'ektning (konteyner - konteyner) roli. Chaqaloq ularni o'zgaruvchan alfa funktsiyasi bilan birga introyeksiya qiladi va shu bilan o'zining alfa funktsiyasini rivojlantiradi - ramzlash, eslash, orzu qilish va o'ylash. U aqliy patologiyalarni fikrlashning ushbu asosiy funktsiyalaridagi buzilishlar bilan bog'liq holda ko'rib chiqdi.

Donald Vinnikot (1896-1971) "etarlicha yaxshi ona" ga ega bo'lish chaqaloqqa o'zi va boshqalar haqida g'oyalarni yaratishga imkon berishini tasvirlab berdi. Kichkintoy va ona o'rtasidagi o'tish joyida bola onaning vazifasini bajaradigan o'tish ob'ektlarini (masalan, sevimli adyol) topadi va yaratadi, lekin u emas. Subyektiv ichki voqelik va ob'ektiv idrok etilgan tashqi voqelik o'rtasidagi bu o'tish yoki potentsial bo'shliq hayotni boshdan kechirish, yangi g'oyalar, tasvirlar, fantaziyalar, san'at, madaniyatni shakllantirish mumkin bo'lgan ichki makon sifatida mavjud bo'ladi. Agar ona chaqaloqning o'z-o'zidan paydo bo'ladigan imo-ishoralariga empatik tarzda javob bersa, bola o'yin va ijodkorlik qobiliyatiga ega bo'lgan haqiqiy shaxsni rivojlantiradi. Biroq, agar ona doimiy ravishda chaqaloqning imo-ishoralarini o'z ehtiyojlariga mos ravishda noto'g'ri talqin qilsa, chaqaloqning haqiqiy shaxsi omon qolishga yordam beradigan soxta o'zlik qalqoni orqasida yashiringan bo'lib qoladi, lekin keyinchalik rivojlanish o'zini amalga oshirilmagan, haqiqiy bo'lishga qodir emasdek his qiladi.

Jak Lakan (1901-1981) va uning g'oyalari (tilning ma'nosi, fallus, istak va boshqa, xayoliy, ramziy va [etib bo'lmaydigan] real tushunchalar) bilan tortishuvlarda tez rivojlandi. Uning Freydga qaytishga chaqiruvi jiddiy bahs-munozarani va Freydning asosiy tushunchalarini ishlab chiqishni boshladi va oxir-oqibat inson psixikasini tushunishda Freyd metapsixologiyasining muhim rolini

o'rnatdi. Bu, o'z navbatida, vasvasa nazariyasining yangi kontsepsiyasining rivojlanishiga, hayot va o'lim harakatlariga urg'u berish va narsisizm nazariyasiga samarali ta'sir ko'rsatdi. Drayvlar nazariyasining ahamiyatini e'tirof etish jinsiylik, sub'ektivlik, istak tili, Edip kompleksining tuzilish funksiyasiga, xususan, munosabatlardagi uchinchisining roliga e'tibor qaratdi. Bu ongsiz (birlamchi) va ongli (ikkilamchi) jarayonlar birgalikda mavjud bo'lgan va ijodiy birlashadigan uchinchi darajali jarayon g'oyasiga olib keldi.

Amerika Qo'shma Shtatlarida Xaynts Koxut (1913-1981) tomonidan asos solingan bo'lib, u individual o'zini his qilishni, xususan, narsisizm rivojlanishi va tartibga solish bilan bog'liqligini o'rgangan. U bolaning holatini empatik tarzda aks ettiruvchi va o'zini idealizatsiya qilishga (ideallashtirilgan, egizak o'tkazish) imkon beradigan va shu bilan bolani (keyinchalik bemor) saqlab qolish uchun ota-onalar (keyinchalik tahlilchi) tomonidan bolaga ko'rsatilayotgan g'amxo'rlikning muhim rolini ta'kidladi. bola tartibga solish funksiyalarini o'rganmaguncha (ichki shaklda) o'z-o'zini ob'ekt sifatida. Freydning strukturaviy modeli (Ego, Id va Super-Ego) va drayverlar nazariyasi bilan parallel ravishda Koxut O'zini tuzilishining o'ziga xos modelini taklif qildi.

XULOSA

Freydning fikricha Psixikani shikastlanishdan himoya qiladigan ko'plab mexanizmlar tug'ilishda tashqi stimullarning ta'siriga tayyorlanadi. Biroq, shaxsiyatni shakllantirish jarayonining buzilishi va oilada hukm surayotgan salbiy mikroiklim turli xil patologiyalarning manbai bo'lishi mumkin. Bunday holda, ob'ektiv haqiqatning ta'siri himoya mexanizmlarining zaiflashishiga olib keladi va buzilishlarni keltirib chiqaradi. Bu ruhiy kasalliklarning paydo bo'lishiga olib keladigan moslashuvchan himoya mexanizmlarining egrilik kuchi deb nomlasa, Melanie Klein Zamonaviy Kleinchilar bu fazalar faqat go'daklik bilan chegaralanib qolmasdan, paranoid-shizoid va depressiv pozitsiyalar o'rtasidagi psixikada uzluksiz dinamikani tashkil qilishini tan oldi. Drayvlar nazariyasining ahamiyatini e'tirof etish jinsiylik, sub'ektivlik, istak tili, Edip kompleksining tuzilish funksiyasiga, xususan, munosabatlardagi uchinchisining roliga e'tibor qaratdi. Shu kabi

olimlarning fikri Psixikani shikastlanishdan himoya qiladigan ko'plab mexanizmlar tug'ilishda tashqi stimullarning ta'siriga tayyorlanadi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ibodullayev Z.R. Tibbiyot psixologiyasi. Darslik., 2-nashri. 2009. –T.: 393 b.
2. Karimova V.M. Psixologiya. –T.: 2003.
3. Karimova V.M. Salomatlik psixologiyasi. –T.: 2005.
4. Qodirov A.A. Tibbiyot tarixi. Darslik. –T.: 2005. 176 b
5. Qodirov B.R. Iqtidorli bolalarning birlamchi tanlovi metodikalari. Metodik qo'llanma. Toshkent, 2014. 75 bet.
6. Shoumarov G'.B., Rasulova Z.A. Oila ensiklopediyasi. –T.: 2016. 416 b.
7. Баарс Б, Гейдж Н. Мозг, познание, разум. Введение в когнитивные нейронауки. В 2-томах. Пер. с англ. –М.: 2016. – 541 с. (1-й том); 464 с. (2-й том).
8. Джеймс Л.Джекобсон., Алан М.Джекобсон. Секреты психиатрии. Пер. с англ.; Под общ. ред. акад. П.И.Сидорова. –М.: 2007. 2-е изд. 576 с.
9. Ибодуллаев З.Р. Межполушарная функциональная асимметрия и нейропсихологические синдромы при церебральных инсультах, пути их коррекции. Дисс. ... докт. мед. наук. –Ташкент: 2005.
10. Каримова В.М., Акрамова Ф.А. Психология: Маърузалар матни - ТДИУ, 2005 - 210 б.
11. Мухамеджанова,Л.А.(2021). Роль нравственного воспитания в развитии личности. Вестник ЕНУ им. Л.Н. Гумилева. Серия: Исторические науки. Философия. Религиоведение., 135(2), 122–133.
<https://doi.org/10.32523/26167255-2021-135-2-122->